

Metamikrotörténelem

*Mikrotörténelem másodfokon. Szerk.:
Papp Gábor – Szijártó M. István,
L'Harmattan, Budapest, 2010. 304 oldal*

A múlt – mint valami puzzle – egészében nem rekonstruálható, minthogy egy hajdan volt egész és kerek múlt léte is csupán illúzió. Van azonban hasonlóság ezen látens reprezentáció és a mikrotörténelem (tehát a múlt egy önmagában megragadható darabjáról szóló történelem, azaz szintén reprezentáció) között: a történész feladata megtalálni azt a mintázatot, amely mind a vizsgált konkrét esetben, mind a képzeletbeli egész és kerek Történelemben is megmutatkozik. Az így kapott mikrotörténelmek – amellett, hogy gyakran a nagy Egészre vonatkozó kérdéseinkre is választ adnak – valószínűbbek, érdekesebbek, élményszerűbbek és szerteágazóbbak. A kötet egyik szerkesztője, Szijártó M. István röviden összefoglalva ezekkel a gondolatokkal vezeti fel a *Mikrotörténelem másodfokon* című kötet tanulmányait. Amit viszont kifejejt: a mikrotörténelmek gyakran vitára is ingerelnek, s ez a jellemzőjük az, amely megalapozza a kötet koncepcióját.

A *Mikrotörténelem másodfokon* mikrotörténelmi munkákat elemző tanulmányok és az ezekre reflektáló referátumok összessége. Többedik fok ez már, mint a második, a kötet mindenestre valóban nem a mikrotörténelemmel csak most ismerkedőknek szól. Alapötlete az Eötvös Loránd Tudományegyetem Történettudományi Doktori Iskolájának egyik kurzusán fogant meg 2007-ben: a vizsgált mikrotörténelmi munkák nem egymagukban, hanem párba állítva, esetleg harmadmagukkal versengve, különböző elméleti–metodológiai kérdések megvilágításával válnak elemzés tárgyává az egyes tanulmányokban (többek között Szijártó M. István Barátok, apácák, mikrotör-

ténelem című munkájában). Így lehetséges például az is, hogy ugyanazon elemzés keretein belül jelenik meg Giovanni Levi Egy falusi ördögűző és a hatalom, a Boyer–Nissenbaum szerzőpáros Boszorkányok Salem-ben, valamint Arthur E. Imhof Elveszített világok című munkája, amelyek segítségével Simon Zoltán Boldizsár a mikrotörténelemről leggyakrabban hangoztatott „gumicsontállításokat” igyekszik cáfolni (Mi nem a mikrotörténelem?).

A koncepciót egy végső csavar teszi igazán páratlaná: az egyes munkákhoz tartozik egy-egy azokra reflektáló, többnyire polemizáló, kisebb terjedelmű referátum is. Különösen érdekes ez a valóban ellentétes véleményt megfogalmazó szerzők írásai esetében, s legfőképpen érvényes a Jan T. Gross Szomszédok című munkáját tárgyaló Bolgár Dániel tanulmányára (Incidenstörténelem és mikrotörténelem) és Simon Zoltán Boldizsár referátumára (Vizsgálóbíró-e a történész?), amelyek után az olvasó szinte áhítja a viszontválaszt az opponens ellenvetéseire. Ugyanakkor a nagy egymásra találások és szellemi összeborulások már kevésbé érdekesek: Simon Zoltán Boldizsár Mi nem a mikrotörténelem? című tanulmánya és az ebben megfogalmazott állításokra bólogató, Fenyves Katalin tollából származó Mire nem való a mikrotörténelem – és mire igen párosa ezért kissé „kilóg” a kötet egyébként remek összeállításából. Mindez kidomborítja a történelem diskurzus-jellegét, s emellett a történelmi munkák és a történészi módszerek, eljárások megítélésének különböző „hihető” változatain keresztül sokszorosan aláhúzza a múltbéli események, jelenségek változatos interpretációs lehetőségeit. A könyv koncepcióját illető, előzetesen felmerülő halvány szkepticizmus az olvasás során hamar rendkívüli szellemi izgalmakat ígérő és

azokat többnyire valóra váltó élménnyé alakul.

A tanulmányok fő funkciója Szijártó M. István előszavának tanúsága szerint „a mikrotörténelem természetének bemutatása, ezért az értékelő vonulat mellett a tartalmi ismeretéseken van mindvégig a hangsúly”. (7. old.) Egy alapvetően elemző, argumentatív jellegű kötet legfőbb funkciója azonban nem lehet a tartalmi ismertetés, főleg akkor nem, ha a címe szerint is túllépett a mikrotörténelembe bevezető szinten. Ekképpen tehát a kötet fő értékei nem egyeznek a szerkesztők által kitűzött célokkal, a tárgyalt művek tartalmának ismertetése rendszerint csak felvezetésül szolgál az értékeléshez. De a kötet egésze egyébként is több, mint a részek, azaz a tanulmányok összessége: lüktető, továbbgondolásra készítő szakmai párbeszéd, amelynek résztvevői a mikrotörténelem fő elméleti és módszertani kérdéseit vitatják meg. Mindezek fényében érthetetlen az előszó szerénysége.

A nyolc tanulmányíró összesen 20 ismertetést ad 17 többé-kevésbé mikrotörténelmi műről. A bemutatott könyvek ismétlődése az ismertető részekben felesleges, az elemzések szempontjából viszont ugyanez előnyt jelent: nemcsak az egyes munkák adott szempontú elemzéséből kapunk egy-egyel többet a tanulmányokhoz csatlakozó referátumokon keresztül, de a többször (tehát több párosnál is) feltűnő könyvek legalább egyvel több elemzési szempont szerint

válnak láthatóvá. Például Giovanni Levi Egy falusi ördögűző és a hatalom című könyvét Bolgár Dániel mintegy etalonként tárgyalja, amelyhez viszonyítva mint mikrotörténelem más munkák elhalványulnak. Simon Zoltán Boldizsár – két másik mellett – ugyanezt a művet veszi górcső alá, csak éppen megközelítése más: tanulmányából kiderül, hogy Levi könyve nem felel meg a mikrotörténelmi historiográfiai irodalom kategóriáinak.

Az elemzési szempontok és a körüljárt témák rendkívül változatosak: a tisztán komparatív elemzések mellett a szerzők foglalkoznak a mikrotörténelem leggyakrabban felmerülő önmeghatározási problémáival (például a reprezentativitás kérdésével), kitépogatják a mikrotörténelemnek a történeti antropológiával vagy éppen a szépirodalommal szomszédos határait, valamint kitekintenek a mikrotörténelem hasznából részesedő más tudományterületek (például a mikroszemléletű történeti demográfia) felé is.

A könyv tehát a mikrotörténelem reflexióinak mozaikjaiból áll. S bár világosan láttuk, hogy a történelem nem puzzle, Papp Gábor gondolatának (106. old.) köszönhetően mégis legalább eljátszhatunk a gondolattal, hogy a mikrotörténelemek egyszer mind összeérnek.

MOLNÁR ESZTER EDINA